

Earl BABBE

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΣΤΗΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Εισαγωγή & επιμέλεια
ΚΩΣΤΑΣ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΚΡΙΤΙΚΗ

σεις σας. Διάλεξα τυχαία την 7η Ιανουαρίου ως αφηγηρία της μελέτης. Στην πράξη, βέβαια, όλες αυτές οι αποφάσεις πρέπει να βασίζονται σε προσεκτική εξέταση των κατάλληλων συνθηκών για μια μελέτη.

Αφού αποσαφηνίσετε τις μονάδες ανάλυσης και τις παρατηρήσεις που είναι κατάλληλες για αυτές τις μονάδες και αφού δημιουργήσετε ένα δειγματοληπτικό πλαίσιο όπως αυτό που σας υπέδειξα, η δειγματοληψία είναι απλή και ξεκάθαρη. Οι εναλλακτικές διαδικασίες που έχετε στη διάθεσή σας είναι ίδιες με εκείνες που περιγράφηκαν στο Κεφάλαιο 6: τυχαία, συστηματική, στρωματοποιημένη, και πάει-λέγοντας.

Τεχνικές δειγματοληψίας Όπως είδαμε, στην ανάλυση περιεχομένου γραπτών κειμένων, η δειγματοληψία μπορεί να συμβεί σε οποιοδήποτε ή σε όλα τα επίπεδα, συμπεριλαμβανοντας πλαίσια σχετικά με τα έργα. Άλλες μορφές επικοινωνίας μπορούν επίσης να υποβληθούν σε δειγματοληψία σε όποιο εννοιολογικό επίπεδο τους αρμόζει.

Στην ανάλυση περιεχομένου, μπορούμε να επιστρατεύσουμε οποιαδήποτε από τις τεχνικές δειγματοληψίας που συζητήσαμε στο Κεφάλαιο 6. Μπορούμε να επιλέξουμε ένα τυχαίο ή ένα συστηματικό δείγμα γάλλων ή αμερικανών πεζογράφων, ένα δείγμα νόμων που ψηφίστηκαν στην πολιτεία του Μισισσιπή ή ένα δείγμα σαξ-πηρικών μονολόγων. Μπορούμε να επιλέξουμε (με τυχαία αφηγηρία) κάθε 23η παράγραφο από το *Πόλεμος και ειρήνη* του Tolstoy. Ή, μπορούμε να αριθμήσουμε όλα τα τραγούδια που ηχογράφησαν οι Beatles και να επιλέξουμε ένα τυχαίο δείγμα 25 κομματιών.

Η ανάλυση περιεχομένου μπορεί να γίνει και μέσω στρωματοποιημένης δειγματοληψίας. Για να αναλύσουμε τη γραμμή των αμερικανικών εφημερίδων, για παράδειγμα, μπορούμε να-ομαδοποιήσουμε αρχικά τις εφημερίδες ανάλογα με την περιοχή της χώρας ή το μέγεθος της κοινότητας όπου εκδίδονται, ανάλογα με τη συχνότητα της έκδοσής τους ή τη μέση κυκλοφορία τους. Μπορούμε έπειτα να επιλέξουμε ένα στρωματοποιημένο τυχαίο ή συστηματικό δείγμα εφημερίδων για ανάλυση. Μετά από αυτό, μπορούμε να επιλέξουμε ένα δείγμα κύριων άρθρων από κάθε επιλεγμένη εφημερίδα, ίσως μέσω χρονολογικής στρωματοποίησης.

Η δειγματοληψία κατά συστάδες είναι εξίσου κατάλληλη για ανάλυση περιεχομένου. Αν, μάλιστα, στο προηγούμενο παράδειγμα, μονάδα ανάλυσης είναι τα μεμονωμένα κύρια άρθρα, τότε η επιλογή των εφημερίδων στο πρώτο στάδιο της δειγματοληψίας θα ήταν ένα δείγμα της μεθόδου-κατά συστάδες. Σε μια ανάλυση των πολιτικών λόγων, μπορούμε να αρχίσουμε επιλέγοντας ένα δείγμα πολιτικών κάθε πολιτικός θα αντιπροσωπεύει μια συστάδα πολιτικών λόγων. Η μελέτη των τηλεοπτικών διαφημίσεων που περιγράφηκε παραπάνω είναι ένα ακόμα παράδειγμα δειγματοληψίας κατά συστάδες.

Και πάλι, η δειγματοληψία δεν πρέπει να τελειώσει όταν φτάσουμε στη μονάδα ανάλυσης. Αν μονάδα ανάλυσης μιας μελέτης είναι τα μυθιστορήματα, μπορούμε να επιλέξουμε ένα δείγμα συγγραφέων, υπο-δείγματα μυθιστορημάτων που έχουν γραφτεί από καθέναν από τους επιλεγμένους συγγραφείς και ένα δείγμα παραγράφων

μέσα από κάθε μυθιστόρημα. Έπειτα, θα αναλύαμε το περιεχόμενο των παραγράφων με σκοπό να περιγράψουμε τα ίδια τα μυθιστορήματα.

Ας περάσουμε τώρα στην κωδικοποίηση ή την ταξινόμηση του υπό παρατήρηση υλικού. Στα Κεφάλαια 12 έως 14 θα συζητήσουμε το χειρισμό αυτών των ταξινομήσεων προκειμένου να εξανγήσουμε περιγραφικά και ερμηνευτικά συμπεράσματα.

Κωδικοποίηση στην ανάλυση περιεχομένου

Η ανάλυση περιεχομένου είναι ουσιαστικά μια διαδικασία κωδικοποίησης. Η **κωδικοποίηση** είναι η διαδικασία της μετατροπής πρωτογενών δεδομένων σε τυποποιημένη μορφή. Στην ανάλυση περιεχομένου, οι—προφορικές, γραπτές ή άλλες—επικοινωνίες κωδικοποιούνται ή ταξινομούνται σύμφωνα με κάποιο εννοιολογικό πλαίσιο. Έτσι, τα κύρια άρθρα των εφημερίδων, για παράδειγμα, μπορούν να κωδικοποιηθούν ως φιλελεύθερα ή συντηρητικά. Οι ραδιοφωνικές εκπομπές μπορούν να κωδικοποιηθούν ως προπαναντιδικές ή όχι, τα μυθιστορήματα ως ρομαντικά ή όχι, οι πίνακες ζωγραφικής ως αναπαράστατικοί ή όχι και οι πολιτικοί λόγοι ως λόγοι που περιέχουν συκοφαντική δυσφήμιση ή όχι. Θυμηθείτε ότι όροι σαν αυτούς μπορούν να παραγάγουν πολλές ερμηνείες, και έτσι ο ερευνητής πρέπει να διατυπώσει σαφείς και ξεκάθαρους ορισμούς.

Η κωδικοποίηση στην ανάλυση περιεχομένου περιλαμβάνει τη λογική της εννοιολόγησης και της λειτουργικοποίησης που συζητήθηκαν στο Κεφάλαιο 4. Όπως και με άλλες ερευνητικές μεθόδους, πρέπει να αποσαφηνίσετε το εννοιολογικό σας πλαίσιο και να αναπτύξετε συγκεκριμένες μεθόδους παρατήρησης σε συνάρτηση με αυτό το πλαίσιο.

Πρόδηλο και λανθάνον περιεχόμενο Στην παραπάνω συζήτηση για την έρευνα πεδίου, διαπιστώσαμε ότι ο ερευνητής αντιμετωπίζει μια θεμελιώδη επιλογή, καθώς πρέπει να διαλέξει είτε την κατανόηση σε βάθος είτε την κατανόηση συγκεκριμένων στοιχείων. Αυτό αντιπροσωπεύει συχνά μια επιλογή ανάμεσα στην εγκυρότητα και την αξιπιστία, αντίστοιχα. Τυπικά, οι ερευνητές πεδίου επιλέγουν το βάθος, προτιμώντας να βασίσουν τις κρίσεις τους σε μια ευρεία γκάμα παρατηρήσεων και πληροφοριών, ακόμα και με κίνδυνο ένας άλλος παρατηρητής να σχηματίσει διαφορετική κρίση για την ίδια κατάσταση. Η δειγματοληπτική έρευνα—μέσω της χρήσης τυποποιημένων ερωτηματολογίων—αντιπροσωπεύει το άλλο άκρο: είναι απολύτως συγκεκριμένη, μολονότι τα μέτρα των μεταβλητών μπορεί να μην είναι ικανοποιητικά ως έγκυρες αντιανακρίσεις των μεταβλητών αυτών. Ο αναλυτής περιεχομένου, όμως, έχει επιλογές στη διάθεσή του.

.....
κωδικοποίηση Η διαδικασία μέσω της οποίας πρωτογενή δεδομένα μετασχηματίζονται σε κάποια τυποποιημένη μορφή, κατάλληλη για επεξεργασία και ανάλυση στον ηλεκτρονικό υπολογιστή.

Η κωδικοποίηση του **πρόδηλου περιεχομένου** —το ορατού, επιφανειακού περιεχομένου— μιας επικοινωνίας είναι ανάλογη με τη χρήση ενός τυποποιημένου ερωτηματολογίου. Για να διαπιστώσουμε, για παράδειγμα, πόσο ερωτικά είναι ορισμένα μυθιστορήματα, μπορούμε απλώς να μετρήσουμε πόσες φορές εμφανίζεται η λέξη *έρωτας* σε κάθε μυθιστόρημα ή τον μέσο όρο των εμφανίσεων της λέξης ανά σελίδα. Θα μπορούσαμε επίσης να χρησιμοποιήσουμε μια λίστα λέξεων όπως *έρωτας*, *φιλί*, *αγκαλιά* και *χάδι*, καθένα από τις οποίες εξυπηρετεί ως ενδείκτης της ερωτικής φύσης του μυθιστορήματος. Αυτή η μέθοδος διαθέτει το πλεονέκτημα της ευκολίας και της αξιοπιστίας της κωδικοποίησης, ενώ επιπρέπει στον αναγνώστη της έρευνας να γνωρίζει ακριβώς πώς μετρήθηκε ο ερωτισμός. Από την άλλη, μειονεκτεί όσον αφορά στην εγκυρότητα. Σίγουρα, η φράση *ερωτικό μυθιστόρημα* μεταδίδει ένα πολύ πιο πλούσιο και βαθύ νόημα από τον αριθμό των εμφανίσεων της λέξης *έρωτας*.

Εναλλακτικά, μπορείτε να κωδικοποιήσετε το **λανθάνον περιεχόμενο** της επικοινωνίας: το υπόρρητο νόημα της. Στο παραπάνω παράδειγμα, μπορείτε να διαβάσετε ένα ολόκληρο μυθιστόρημα ή ένα δείγμα παραγράφων ή σελίδων και να εκτιμήσετε πόσο ερωτικό είναι το συνολικό βιβλίο. Μολονότι η συνολική σας αξιολόγηση μπορεί κάλλιστα να είναι επηρεασμένη από την εμφάνιση λέξεων όπως *έρωτας* και *φιλί*, εντούτοις δεν θα βασίζεται μόνο στη συχνότητά τους.

Σαφώς, η δεύτερη αυτή μέθοδος μοιάζει να είναι πιο κατάλληλη για την ανάδειξη των υπόρρητων νοημάτων των επικοινωνιών, ωστόσο το πλεονέκτημά της έχει το κόστος της αξιοπιστίας και της συγκεκριμενοποίησης. Ιδίως αν το μυθιστόρημα κωδικοποιούν περισσότεροι από ένας άνθρωποι: σ' αυτή την περίπτωση, μπορεί να χρησιμοποιηθούν κάπως διαφορετικοί ορισμοί ή πρότυπα. Ένα απόσπασμα που ο ένας κωδικοποιητής θεωρεί ερωτικό, μπορεί να μη μοιάζει ερωτικό σε έναν άλλον. Ακόμα και αν κάνετε μόνοι σας όλη την κωδικοποίηση, τίποτα δεν εγγυάται ότι οι ορισμοί και τα πρότυπά σας θα μείνουν απαράλλακτα καθ' όλη τη διάρκεια του εγχειρήματος. Επιπλέον, σ'αναγνώστης της έρευνάς σας μάλλον δεν θα είναι σίγουρος για τους ορισμούς που χρησιμοποιήσατε. Ελ. το Σχήμα 10-3 για μια σύγκριση του πρόδηλου και του λανθάνοντος περιεχομένου.

Όποτε είναι εφικτό, η καλύτερη λύση σ' αυτό το δίλημμα είναι να χρησιμοποιήσετε και τις δύο μεθόδους. Η Carol Auster, για παράδειγμα, ενδιαφερόταν για τις αλλαγές στην κοινωνικοποίηση των νεαρών γυναικών που ήταν μέλη του Σώματος Οδηγών. Για να ερευνήσει αυτό το ζήτημα, διεξήγαγε ανάλυση περιεχομένου των εγχειριδίων της οργάνωσης των Οδηγών καθώς αναθεωρούνταν με την πάροδο του χρόνου. Η Auster ενδιαφερόταν για την άποψη ότι οι γυναίκες πρέπει να περιορίζονται στα οικιακά. Η ανάλυση του πρόδηλου περιεχομένου των εγχειριδίων κατέδειξε μια αλλαγή:

.....
πρόδηλο περιεχόμενο Σε συνάρτηση με την ανάλυση περιεχομένου, οι χειροπιαστοί όροι που περιέχονται σε μια επικοινωνία... Διαφέρει από το **λανθάνον περιεχόμενο**.

Λανθάνον περιεχόμενο Σε συνάρτηση με την ανάλυση περιεχομένου, το άρρητο νόημα των επικοινωνιών, το οποίο διαφέρει από το **πρόδηλο περιεχόμενο** τους.

«Διαπίστωσα ότι ενώ το 23% των κογκάρδων το 1913 επικεντρωνόταν στην οικιακή ζωή, αυτό ίσχυε μόνο για το 13% το 1963 και μόλις για το 7% το 1980» (1985: 361).

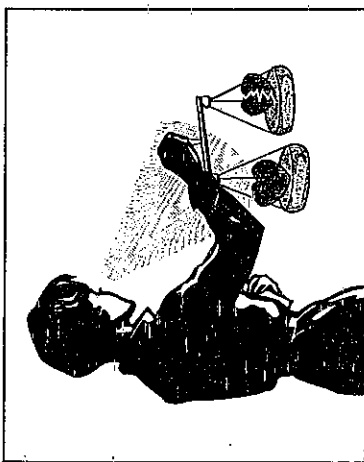
Μια ανάλυση του λανθάνοντος περιεχομένου κατέδειξε επίσης τη χειραφέτηση των Οδηγών που έμοιαζε με τη χειραφέτηση των γυναικών στην αμερικανική κοινωνία συνολικά. Η αλλαγή της στολής ήταν μία ένδειξη: «Η στροφή από τις φούστες στα παντελόνια μπορεί να αντικατοπτρίζει την αναγνώριση του πιο σωματικά ενεργού ρόλου των γυναικών, καθώς και την ποικιλία των σωματικών ειδών που έχει στη διάθεσή της η σύγχρονη γυναίκα» (Auster, 1985: 362). Επιπλέον τεκμήρια που στήριξαν αυτή την άποψη βρέθηκαν στην εμφάνιση κογκάρδων με σλόγκαν όπως: «Επιστημονική ντετέκτιβ», «Αεροδιαστημική» και «Κυρία, επισκευασέ το».

Εννοιολόγηση και δημιουργία κωδικών κατηγοριών Σε κάθε ερευνητική μέθοδο, η εννοιολόγηση και η λειτουργικοποίηση περιλαμβάνουν συνήθως την αλληλεπίδραση των θεωρητικών θεμάτων με τις εμπειρικές παρατηρήσεις. Αν, για παράδειγμα, πιστεύετε ότι ορισμένα κύρια άρθρα εφημερίδων είναι φιλελεύθερα και άλλα συντηρητικά, αναρωτηθείτε γιατί το πιστεύετε. Διαβάστε μερικά κύρια άρθρα και ποια συντηρητικά. Φανόταν ο πολιτικός προσανατολισμός ενός συγκεκριμένου κύριου άρθρου από το πρόδηλο περιεχόμενό του ή από το ύφος του; Βασίστηκε η απόφασή σας στη χρήση συγκεκριμένων όρων (για παράδειγμα, *αριστοτέρο*, *φασιστικό*, κ.ο.κ.) ή στην υποστήριξη ή αντίθεση σε ένα ορισμένο ζήτημα ή μια πολιτική φωνή;

Για αυτή τη δραστηριότητα πρέπει να χρησιμοποιηθούν και η επαγωγική και η παραγωγική μέθοδος. Αν ελέγχετε θεωρητικές προτάσεις, οι θεωρίες σας θα πρέπει

Κωδικοποίηση πρόδηλου περιεχομένου (Αντικειμενική)
 Η κωδικοποίηση του πρόδηλου περιεχομένου περιλαμβάνει τη μέτρηση συγκεκριμένων στοιχείων, όπως η λέξη *έρωτας*, προκειμένου να διαπιστωθεί αν και σε ποιο βαθμό το απόσπασμα πρέπει να κριθεί «ερωτικό».

Κωδικοποίηση λανθάνοντος περιεχομένου (Υποκειμενική)

Η κωδικοποίηση του λανθάνοντος περιεχομένου απαιτεί από τον ερευνητή να εξετάσει ολόκληρη τη μονάδα ανάλυσης (μια παράγραφο στην προκειμένη περίπτωση) και να αξιολογήσει υποκειμενικά το αν και σε ποιο βαθμό είναι «οριστικό».

ΣΧΗΜΑ 10-3 Κωδικοποίηση πρόδηλου και λανθάνοντος περιεχομένου.

να προτείνουν εμπειρικούς ενδείκτες εννοιών. Αν αρχίσετε από συγκεκριμένες εμπειρικές παρατηρήσεις, θα πρέπει να προσπαθήσετε να εξαγάγετε γενικές αρχές που να σχετίζονται με αυτές κι έπειτα να εφαρμόσετε αυτές τις αρχές σε άλλες εμπειρικές παρατηρήσεις.

Ο Bruce Berg τοποθετεί τη δημιουργία κωδικοποίησης στο πλαίσιο της εμπειρική θεμελιωμένης θεωρίας και την παρομοιάζει με τη συναρμολόγηση ενός παζλ:

Η κωδικοποίηση και άλλες βασικές διαδικασίες που συνδέονται με την ανάπτυξη της εμπειρική θεμελιωμένης θεωρίας απαιτούν σίγουρα σκληρή δουλειά και πρέπει να αντιμετωπιστούν με σοβαρότητα, αλλά, όπως πολλοί άνθρωποι απολαμβάνουν να συναρμολογούν περιπλοκά παζλ, έτσι και πολλοί ερευνητές αντλούν μεγάλη ικανοποίηση από την κωδικοποίηση και την ανάλυση. Για τους ερευνητές... η διαδικασία κατά την οποία τα κομμάτια του παζλ μπαίνουν στη θέση τους και σχηματίζουν μια πιο σύνθετη εικόνα, μπορεί να είναι πολύ συναρπαστική. (1989: 111)

Κατά τη διαδικασία αυτή, θυμηθείτε ότι ο λειτουργικός ορισμός οποιασδήποτε μεταβλητής αποτελείται από τις τιμές που περιλαμβάνονται σε αυτή. Οι τιμές αυτές πρέπει, επιπλέον, να είναι αμοιβαία αποκλειόμενες και να διακρίνονται από πληρότητα περιεχομένου. Ένα κύριο άρθρο εφημερίδας, για παράδειγμα, δεν πρέπει να χαρακτηρίζεται και φιλελεύθερο και συντηρητικό συνάμα, αν και θα πρέπει να υπάρχει χώρος για πιο ενδιάμεσους χαρακτηρισμούς. Για τους σκοπούς σας, ενδεχομένως να αρκεί να κωδικοποιήσετε τα μυθιστορήματα ως ερωτικά ή μη ερωτικά, αλλά μπορεί και να θέλετε να πείτε ότι μερικά είναι αγλι-ερωτικά. Οι πίνακες ζωγραφικής μπορεί να χαρακτηριστούν αναπαραστατικοί ή μη, αν αυτό καλύπτει τον ερευνητικό σκοπό σας, αλλά επίσης θα μπορούσατε να τους ταξινομήσετε ως μπρεσιονιστικούς, αφηρημένους, αλληγορικούς, κ.ο.κ.

Πρέπει επίσης να συνειδητοποιήσετε ότι στην ανάλυση περιεχομένου μπορούν να χρησιμοποιηθούν διαφορετικά επίπεδα μέτρησης. Μπορείτε, για παράδειγμα, να χρησιμοποιήσετε τις ονομαστικές κατηγορίες «φιλελεύθερο» και «συντηρητικό» για να χαρακτηρίσετε τα κύρια άρθρα των εφημερίδων, ή μπορεί να θέλετε να χρησιμοποιήσετε μια πιο επεξεργασμένη διατακτική κατάταξη, η οποία να εκτείνεται από το ακραία φιλελεύθερο άρθρο έως το ακραία συντηρητικό. Έχετε, ωστόσο, κατά νου ότι το επίπεδο μέτρησης που υπονοείται στις μεθόδους κωδικοποίησης σας – ονομαστικό, διατακτικό, αναλογικό μέτρο ή μέτρο διαστήματος – δεν αντικατοπτρίζει υποχρεωτικά τη φύση των μεταβλητών σας. Αν η λέξη *έρως* εμφανίζεται 100 φορές στο Μυθιστόρημα Α και 50 στο Μυθιστόρημα Β, έχετε κάθε λόγο να πείτε ότι η λέξη *έρως* εμφανίζεται τις διπλάσιες φορές στο Μυθιστόρημα Α, όχι όμως ότι το Μυθιστόρημα Α είναι πιο ερωτικό από το Μυθιστόρημα Β. Παρομοίως, το να συμφωνήσει κανείς με τις διπλάσιες αντισημιακές προτάσεις ενός ερωτηματολογίου δεν σημαίνει υποχρεωτικά ότι είναι δύο φορές πιο αντισημίτης.

Καταμέτρηση και καταγραφή Αν σχεδιάζετε να αξιολογήσετε τα δεδομένα της ανάλυσης περιεχομένου που έχετε κάνει με ποσοτικό τρόπο, η κωδικοποίηση που θα ακολουθήσετε πρέπει να επιτρέπει την επεξεργασία δεδομένων. Αυτό σημαίνει, πρώτον, ότι το τελικό προϊόν της κωδικοποίησής σας πρέπει να είναι αριθμητικό. Αν μετράτε τη συχνότητα εμφάνισης συγκεκριμένων λέξεων, φράσεων ή άλλων εκφράσεων του πρόδηλου περιεχομένου, η κωδικοποίησή σας πρέπει υποχρεωτικά να είναι αριθμητική. Αλλά, ακόμα και αν κωδικοποιείτε το λανθάνον περιεχόμενο βάσει συνολικών κρίσεων, είναι αναγκαίο να αναπαραστήσετε την κωδικοποίηση που θα επιλέξετε με αριθμητικό τρόπο: 1 = πολύ φιλελεύθερο, 2 = μέτρια φιλελεύθερο, 3 = μέτρια συντηρητικό, και ούτω καθεξής.

Δεύτερον, η καταγραφή σας πρέπει να διακρίνει σαφώς ανάμεσα στις μονάδες ανάλυσης και τις μονάδες παρατήρησης, ιδίως αν αυτές οι δύο κατηγορίες είναι διαφορετικές. Η αρχική κωδικοποίηση, βέβαια, πρέπει να σχετίζεται με τις μονάδες παρατήρησης. Αν μονάδες ανάλυσης είναι οι πεζογράφοι, για παράδειγμα, και θέλετε να τους χαρακτηρίσετε μέσα από μια ανάλυση περιεχομένου των μυθιστορημάτων τους, οι βασικές εγγραφές σας πρέπει να αναπαριστούν τα μυθιστορήματα ως μονάδες παρατήρησης. Μπορείτε, έπειτα, να συνδυάσετε τις βαθμολογίες που έχετεώσει σε μεμονωμένα μυθιστορήματα προκειμένου να χαρακτηρίσετε κάθε συγγραφέα ξεχωριστά (τημονάδα ανάλυσης).

Τρίτον, όταν καταμετράτε κάτι, συνήθως πρέπει να καταγράψετε τη βάση από την οποία γίνεται η καταμέτρηση. Θα ήταν πιθανόν άχρηστο να γνωρίζετε τον αριθμό των ρεαλιστικών πινάκων ζωγραφικής που έχει δημιουργήσει ένας συγκεκριμένος ζωγράφος, αν δεν γνωρίζετε τον συνολικό αριθμό των πινάκων που έχει ζωγραφίσει ο ζωγράφος μπορεί να θεωρηθεί ρεαλιστής αν έχει δημιουργήσει ένα μεγάλο ποσοστό πινάκων αυτού του είδους. Παρομοίως, λίγα πράγματα θα μάθαιναμε αν ξέραμε ότι η λέξη *έρως* εμφανίζεται 87 φορές σε ένα μυθιστόρημα, αν δεν γνωρίζαμε τίποτα για τον συνολικό αριθμό των λέξεων του ίδιου μυθιστορήματος. Ο πιο εύκαλος τρόπος για να λυθεί το πρόβλημα της βάσης παρατήρησης είναι κάθε παρατήρηση να κωδικοποιείται βάσει μίας από τις τιμές που απαρίθμησης είναι κάθε παρατήρηση ή κωδικοποιείται αριθμό των φιλελεύθερων κύριων άρθρων σε μια συλλογή, για παράδειγμα, μπορούμε να κωδικοποιήσουμε κάθε κύριο άρθρο βάσει του πολιτικού προσανατολισμού του, ακόμα και αν πρέπει να κωδικοποιηθεί ως άρθρο «χωρίς προφανή προσανατολισμό».

Έστω ότι θέλετε να περιγράψετε και να εξηγήσετε τις πολιτικές που ακολουθούν στο κύριο άρθρο τους διαφορετικές εφημερίδες. Το Σχήμα 10-4 παρουσιάζει ένα μέτρο από ένα δελτίο καταμέτρησης που μπορεί να προκύψει από την κωδικοποίηση των κύριων άρθρων των εφημερίδων. Σημειώστε ότι οι μονάδες ανάλυσης είναι οι εφημερίδες. Κάθε εφημερίδα λαμβάνει έναν αριθμό αναγνώρισης προκειμένου να διευκολυνθεί η επεξεργασία των δεδομένων στον υπολογιστή. Η δεύτερη στήλη έχει χώρο για τον αριθμό των κύριων άρθρων που κωδικοποιήθηκαν για κάθε εφημερίδα. Αυτή είναι μια πολύ σημαντική πληροφορία γιατί θέλουμε να μπορούμε να πούμε, για παράδειγμα, «Από όλα τα κύρια άρθρα, το 22% ήταν υπέρ των Ηνωμένων Εθνών», όχι απλώς «Υπήρχαν οκτώ κύρια άρθρα που υποστήριζαν τα Ηνωμένα Έθνη».

Αριθμός εφημερίδας	Αριθμός κύριων άρθρων που αφορούν στο εθνικό/δημοτικό	ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ					Αριθμός κύριων άρθρων που αφορούν στο εθνικό/δημοτικό	Αριθμός κύριων άρθρων που αφορούν στο εθνικό/δημοτικό
		1. Πολύ υψηλό/υψηλό	2. Μέτρια έως υψηλό	3. Μέτρια/αδύναμη	4. Χαμηλή/αδύναμη	5. Πολύ αδύναμη/χαμηλή		
001	37	2	0	8	0	0	0	
002	26	5	10	0	6	0	6	
003	44	4	2	1	2	2	2	
004	22	3	1	2	3	3	3	
005	30	1	0	6	0	0	0	

ΣΧΗΜΑ 10-4 Δείγμα δελτίου-καταμέτρησης (Μερικό).

Μία στήλη στο Σχήμα 10-4 προορίζεται για την απόδοση μιας υποκειμενικής συνολικής εκτίμησης της πολιτικής της εφημερίδας ως προς το κύριο άρθρο της. (Αυτές οι εκτιμήσεις μπορούν αργότερα να συγκριθούν με αρκετά αντικειμενικά μέτρα.) Άλλες στήλες παρέχουν χώρο για την καταγραφή του αριθμού των κύριων άρθρων που αντικατοπτρίζουν συγκεκριμένες πολιτικές θέσεις. Σε μια πραγματική ανάλυση περιεχομένου, θα υπήρχε και χώρος για την καταγραφή άλλων θέσεων, καθώς και άλλων πληροφοριών για τις εφημερίδες, όπως η περιοχή όπου εκδίδονται, η κυκλοφορία τους, και ούτω καθεξής.

Ποιοτική ανάλυση δεδομένων Δεν καταλήγει κάθε ανάλυση περιεχομένου σε καταμέτρηση. Μερικές φορές, είναι περισσότερο κατάλληλη μια ποιοτική αποτίμηση του υλικού, όπως στην εξέταση των αλλαγών στις στολές και τα εγχειρίδια των οδηγών από την Carol Austler.

Ο Bruce Berg (1989: 123-25) συζητάει τη μέθοδο του «ελέγχου αρνητικής περίπτωσης» ως μια τεχνική για τον ποιοτικό έλεγχο υποθέσεων. Πρώτον, στην παράδοση της εμπεριστατωμένης θεωρίας, αρχίζετε με μια εξέταση των δεδομένων, η οποία μπορεί να αποφέρει μια γενική υπόθεση. Έστω ότι εξετάζετε την ηγεσία μιας κοινοτικής ένωσης, ερευνώντας τα πρακτικά των συνεδριάσεων της προκειμένου να διαπιστώσετε ποιος υπέβαλε προτάσεις που έπειτα εγκρίθηκαν. Η αρχική εξέταση των δεδομένων από μέρους σας υποδεικνύει ότι είναι πιθανό να αναλάβουν ηγετικό ρόλο τα πλουσιότερα μέλη της ένωσης.

Το δεύτερο στάδιο της ανάλυσης είναι να αναζητήσετε μέσα στα δεδομένα σας όλες τις περιπτώσεις που αντιφάσκουν με την αρχική σας υπόθεση. Σ' αυτή την περίπτωση, θα αναζητούσατε πιο φτωχά μέλη που υπέβαλαν προτάσεις οι οποίες έγιναν δεκτές. Τρίτον, πρέπει να εξετάσετε κάθε περίπτωση που αντιφάσκει με την αρχική υπόθεση και είτε (1) να εγκαταλείψετε την υπόθεση είτε (2) να δείτε με ποιο τρόπο πρέπει να βελτιωθεί.

Έστω ότι, κατά την ανάλυση των περιπτώσεων που αντιφάσκουν με την αρχική υπόθεση, παρατηρείτε ότι όλοι οι μη ευκατάστατοι ηγέτες διαθέτουν πτυχίο πανεπιστημίου, ενώ όλοι οι πλούσιοι μη ηγέτες διαθέτουν ελάχιστη εγκύκλια εκπαίδευση. Μπορείτε, λοιπόν, να αναθεωρήσετε την υπόθεσή σας και να λάβετε υπόψη τόσο την εκπαίδευση όσο και την οικονομική κατάσταση ως οδούς για την ανάληψη ηγετικού ρόλου μέσα σ' αυτή την οργάνωση. Πιθανό να ανακαλύψετε ένα «κατώφλι ηγεσίας» (να διαθέτει κανείς δουλειά γραφείου, ένα ορισμένο επίπεδο εισοδήματος και ένα πτυχίο πανεπιστημίου) μετά το οποίο εκείνοι που διαθέτουν τα περισσότερα χρήματα, την περισσότερη εκπαίδευση, ή και τα δύο, είναι οι πιο ενεργοί ηγέτες.

Αυτή η διαδικασία είναι ένα παράδειγμα αυτού που οι Barney Glaser και Anselm Strauss (1967) ονόμασαν *αναλυτική επαγωγή*. Η διαδικασία αυτή είναι επαγωγική - στο βαθμό που αρχίζει κατ' αρχάς από τις παρατηρήσεις, και αναλυτική επειδή υπερβαίνει την απλή περιγραφή προκειμένου να ανακαλύψει μοτίβα και σχέσεις μεταξύ μεταβλητών.

Αυτή η μορφή ανάλυσης, βέβαια, ενέχει κινδύνους, όπως κάθε άλλη. Ο βασικότερος είναι ότι μπορεί να ταξινομήσετε λανθασμένα τις παρατηρήσεις σας ούτως ώστε να υποστηρίξουν την αναδυόμενη υπόθεσή σας. Μπορεί, δηλαδή, να συμπεράνετε εσφαλμένα ότι ένας μη ηγέτης δεν αποφοίτησε από το πανεπιστήμιο ή μπορεί να αποφασίσετε ότι η δουλειά του «εργοδηγού» σε ένα εργοστάσιο είναι «αρκετά κοντά» στη δουλειά γραφείου.

Ο Berg (1989: 124) προτείνει διάφορες τεχνικές για να αποφευχθούν αυτά τα σφάλματα:

1. Αν υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις, επιλέξτε τυχαία μερικές από κάθε κατηγορία προκειμένου να αποφύγετε να διαλέξετε μόνο εκείνες που υποστηρίζουν καλύτερα την υπόθεσή σας.
2. Δώστε τουλάχιστον τρία παραδείγματα που υποστηρίζουν κάθε ισχυρισμό σας για τα δεδομένα.
3. Ζητήστε να εξετάσουν προσεκτικά τις αναλυτικές ερμηνείες σας-άλλοι, οι οποίοι δεν εμπλέκονται στο ερευνητικό πρόγραμμα, προκειμένου να διαπιστώσετε αν συμφωνούν μαζί σας.
4. Αναφέρετε όπως συνήθως ανακαλύψετε - όσες περιπτώσεις απλώς δεν ταιριάζουν με τις υποθέσεις σας. Πρέπει να καταλάβετε ότι λίγα κοινωνικά μοτίβα είναι 100% συνεκτικά, γι' αυτό μπορεί να έχετε ανακαλύψει κάτι σημαντικό, ακόμα και αν δεν ισχύει για όλες ανεξαιρέτως περιπτώσεις. Παρ' όλα αυτά, πρέπει να είστε ειλικρινείς ως προς αυτό το ζήτημα απέναντι στους αναγνώστες σας.

Ενήλικοι άνδρες με παιδιά ή έφηβους (όχι γυναίκες)
Ενήλικες γυναίκες με παιδιά ή έφηβους (όχι άνδρες)
Συνδυασμός ηλικιών και φύλων

Επιπλέον, οι έρευντές του Craig που ήταν επιφορτισμένοι με την κωδικοποίηση, σημείωναν ποιος χαρακτήρας εμφανιζόταν στην οθόνη περισσότερη ώρα κατά τη διάρκεια της κάθε διαφήμισης –τον «κύριο οπτικό χαρακτήρα»– καθώς και τους ρόλους που έπαιζαν οι χαρακτήρες (όπως το/η σύζυγο, τη διασημότητα, το γονιό), το είδος του διαφημιζόμενου προϊόντος (προϊόν σώματος, αλκοολούχο ποτό), το περιβάλλον (κουζίνα, σχολείο, επιχείρηση) και τον αφηγητή της διαφήμισης.

Ο Πίνακας 10-1 καταδεικνύει τις διαφορές στις περιόδους της μέρας που εμφανίζονταν άνδρες και γυναίκες στις διαφημίσεις. Οι γυναίκες ήταν περισσότερες κατά τη διάρκεια των εργασιμων ωρών (με τις σαββατοκύριακες), οι άνδρες κυριαρχούσαν κατά τη διάρκεια των διαφημίσεων του Σαββατοκύριακου (με τις αθλητικές εκπομπές), ενώ την απογευματινή ώρα αιχμής οι άνδρες και οι γυναίκες αντιπροσωπεύονταν εξίσου στα διαφημιστικά σποτ.

Ο Craig διαπίστωσε και άλλες διαφορές στους τρόπους απεικόνισης των ανδρών και των γυναικών:

Επιπλέον ανάλυση υπέδειξε ότι οι άνδρες πρωταγωνιστές ήταν αναλογικά πιο πιθανό να απεικονίζονται ως διασημότητες και επαγγελματίες στο καθημερινό πρόγραμμα, ενώ οι γυναίκες ήταν αναλογικά πιο πιθανό να παρουσιάζονται ως συνεισφέρτριες/παραουσιαστίες, γονείς/σύζυγοι ή σεξουαλικά ανικείμενα/μοντέλα σε κάθε γήμα της ημέρας... Οι γυναίκες ήταν αναλογικά πιο πιθανό να εμφανίζονται ως σεξουαλικά ανικείμενα/μοντέλα το Σαββατοκύριακο. παρά τις καθημερινές (1992: 204)

Η έρευνα έδειξε επίσης ότι διαφορετικά προϊόντα διαφημιζόνταν σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Όπως ίσως μαντέψατε, σχεδόν όλες οι διαφημίσεις που προβάλλονταν τις εργάσιμες ώρες αναφέρονταν σε προϊόντα σώματος, φαγητά ή προϊόντα οικιακής χρήσης. Οι διαφημίσεις αυτές αποτελούσαν μόνο το ένα τρίτο των διαφημίσεων που προβάλλονταν τα Σαββατοκύριακα. Αντίθετα, τα διαφημιστικά σποτ

ΠΙΝΑΚΑΣ 10-1 Ποσοστά κύριων οπτικών χαρακτήρων σε σχέση με το φύλο στις τηλεοπτικές διαφημίσεις κατά τη διάρκεια τριών διαστημάτων της ημέρας

	Εργάσιμες ώρες	Απόγευμα	Σαββατοκύριακο
Ενήλικοι άνδρες	40	52	80
Ενήλικες γυναίκες	60	48	20

Πηγή: R. Stephen Craig, «The Effect of Television Day Part on Gender-Portrayals in Television Commercials: A Content Analysis», *Sex Roles* 26, τεύχ. 5/6 (1992): 204.

Λογισμικό για ανάλυση περιεχομένου Η ανάλυση περιεχομένου είναι συνήθως μια επαναλαμβανόμενη και συχνά κουραστική εργασία, η οποία βασίζεται σε μια ιδιαιτέρως οργανωμένη προσέγγιση. Ευτυχώς, διατίθενται πλέον προγράμματα υπολογιστών που μπορούν να σας βοηθήσουν στην ποιοτική ανάλυση περιεχομένου. Παρακάτω, μπορείτε να δείτε μερικά που ίσως θέλετε να εξετάσετε:

- MAXQDA: www.maxqda.com
- Yoshikoder: www.yoshikoder.org
- T-LAB: www.tlab.it/en

Το T-LAB, λόγω χάρη, προσφέρει μερικές ενδιαφέρουσες ποιοτικές αναλύσεις, όπως η χρωτογράφηση λεκτικών σχέσεων σε έναν πολιτικό λόγο. Επιπλέον, ο γερμανός ψυχολόγος Matthias Rottapel έχει προσφέρει μια εξαιρετική επισκόπηση των προγραμμάτων ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.content-analysis.de/category/software/qualitative-analysis. Ορισμένα από τα προγράμματα που προορίζονται για ανάλυση περιεχομένου συζητούνται στο Κεφάλαιο 12 σε σχέση με άλλα είδη ποιοτικής ανάλυσης δεδομένων.

Παραδείγματα ανάλυσης περιεχομένου

Αρκετές μελέτες έχουν καταδείξει ότι οι γυναίκες στην τηλεόραση παρουσιάζονται με στερεοτυπικό τρόπο. Ο R. Stephen Craig (1992) προχώρησε αυτή τη γραμμή ανάλυσης ένα βήμα παραπέρα προκειμένου να εξετάσει την απεικόνιση και ανδρών και γυναικών κατά τη διάρκεια διαφορετικών χρονικών περιόδων του τηλεοπτικού προγράμματος.

Για να μελετήσει τα στερεότυπα φύλου στις τηλεοπτικές διαφημίσεις, ο Craig επέλεξε ένα δείγμα 2.209 διαφημίσεων που προβλήθηκαν κατά τη διάρκεια διάφορων περιόδων από τις 6 έως τις 14 Ιανουαρίου 1990.

Το καθημερινό πρόγραμμα (στο παρόν δείγμα, από Δευτέρα έως Παρασκευή, 2-4 μ.μ.) αποτελούνταν αποκλειστικά από σαπουνοπότες και επιλέχθηκε για το υψηλό του ποσοστό γυναικών τηλεθεατών. Το πρόγραμμα του Σαββατοκύριακου (δύο διαδοχικά απογεύματα Σαββάτου και Κυριακής κατά τη διάρκεια αθλητικών μεταδόσεων) επιλέχθηκε για το υψηλό του ποσοστό ανδρών τηλεθεατών. Η βραδινή «ώρα αιχμής» (Δευτέρα έως Παρασκευή, 9-11 μ.μ.) επιλέχθηκε ως βάση σύγκρισης με παλαιότερες μελέτες και με τις άλλες ώρες της μέρας. (1992: 199)

Καθεμία από τις διαφημίσεις κωδικοποιήθηκε με διάφορους τρόπους. Οι «χαρακτήρες» τους κωδικοποιήθηκαν ως

- Όλοι οι ενήλικοι άνδρες
- Όλες οι ενήλικες γυναίκες
- Όλοι οι ενήλικοι, ανεξαρτήτως φύλου

τα Σαββατοκύριακα παρουσιάζαν αυτοκίνηση (29%), επιχειρηματικά προϊόντα και υπηρεσίες (27%), ή αλκοολούχα ποτά (10%). Τα απογέυματα και τις εργασιμες ώρες της εβδομάδας δεν υπήρχαν σχεδόν καθόλου διαφημίσεις αλκοολούχων προϊόντων.

Όπως ίσως υποπτεύεστε, οι γυναίκες ήταν πιθανότερο να απεικονίζονται σε οικιακά περιβάλλοντα, και οι άνδρες έξω από το σπίτι. Άλλα ευρήματα αφορούσαν στους διαφορετικούς ρόλους που έπαιζαν οι άνδρες και οι γυναίκες:

«Οι γυναίκες που εμφανίζονταν σε διαφημίσεις του Σαββατοκύριακου δεν εμφανίζονταν ποτέ χωρίς άνδρες και πολύ σπάνια εμφανίζονταν ως πρωταγωνίστριες των διαφημίσεων. Παρουσιάζονταν γενικά σε υποδεέστερους ρόλους σε σχέση με τους άνδρες (για παράδειγμα, ρεσεψιονίστ ξενοδοχείων, γραμματείς ή αεροσυνοδοί) ή ως σεξουαλικά αντικείμενα ή μοντέλα, η μόνη λειτουργία των οποίων έμοιαζε να είναι να προσδώσουν έναν ερωτισμό στη διαφήμιση. (Craig, 1992: 208)

Μολοντί ορισμένα από τα ευρήματα του Craig πιθανόν να μην προκαλούν μεγάλη έκπληξη, θυμηθείτε ότι η «κοινή γνώση» δεν ανταποκρίνεται πάντοτε στην πραγματικότητα. Έχει πάντα σημασία να ελέγχουμε παραδοχές με μεγάλη απήχηση. Ακόμα και όταν νομίζουμε ότι γνωρίζουμε μια ορισμένη κατάσταση, είναι συχνά χρήσιμο να μάθουμε συγκεκριμένες λεπτομέρειες όπως αυτές που παρήγαγε η παραπάνω ανάλυση περιεχομένου.

Σε ένα άλλο παράδειγμα ανάλυσης περιεχομένου, η Gharis Kurbin (2005) βασίστηκε μεν -στη λαϊκή κουλτούρα, αλλά διεξήγαγε μια κυρίως ποιοτική ανάλυση. Εστίασε, λοιπόν, σε ζητήματα που έθετε η μουσική ραπ, και ειδικά στο είδος του «gangsta rap», και στη σχέση αυτών των θεμάτων με την κουλτούρα της γειτονιάς και τον «κώδικα του δρόμου»:

Σε απάντηση στις συνθήκες ζωής στην κοινωνία και στη γειτονιά, οι νέοι μαύροι σε υποβαθμισμένες κοινότητες δημιούργησαν μια υποκατάστατη κοινωνική ιεραρχία, η οποία δέχεται από τον δικό της, ξεχωριστό κώδικα -έναν κώδικα του δρόμου- και διαθέτει δικές της τελετουργίες αυθεντικότητας... Αυτή η κοινωνική ιεραρχία αντικατοπτρίζει την περιοχή συμφορώντων της υποκουλτούρας που αναδύεται από τη διάχυτη φυλετική και ταξική ανισότητα και την κοινωνική απομόνωση των φτωχών μαύρων κοινοτήτων. (2005: 439)

Άρχισε τη μελέτη της διακρίνοντας όλους τους δίσκους ραπ μουσικής που είχαν γίνει πλατίνεοι και είχαν κυκλοφορήσει ανάμεσα στο 1992 και το 2000: 130-δίσκοι που περιείχαν 1.922 τραγούδια. Έπειτα επέλεξε σε ένα απλό τυχαίο δείγμα το ένα τρίτο (632) των τραγουδιών και βάλθηκε να τα ακούσει ένα ένα. Άκουσε μάλιστα κάθε τραγούδι δύο φορές:

Πρώτον, άκουγα ένα τραγούδι ολόκληρο, διαβάζοντας ταυτόχρονα τους στίχους προκειμένου να διαπιστώσω σε τι αναφερόταν το τραγούδι. Δεύτερον, άκουγα ξα-

νά το τραγούδι και κωδικοποιούσα κάθε στίχο προκειμένου να διαπιστώσω αν περιείχε στοιχεία από τον κώδικα του δρόμου που περιγράφηκε παραπάνω: (1) σεβασμό, (2) ετοιμότητα για καβγά ή για τη χρήση βίας, (3) υλικό πλούτο, (4) βίαιη αντεκδίκηση, (5) αντικειμενοποίηση των γυναικών και (6) μηδενισμός. (2005: 443)

Η Kurbin ενδιαφερόταν ειδικά για το ζήτημα του μηδενισμού, την απόρριψη των παρδοσιακών ηθικών αρχών και τον θεμελιώδη σχετικισμό όσον αφορά στο νόημα της ζωής. Ήθελε να μάθει με ποιο τρόπο απεικονίζονταν αυτό το θέμα στο συγκεκριμένο είδος ραπ μουσικής και πώς ταίριαζε με τον κώδικα του δρόμου.

Μολοντί ξεκίνησε με ένα δείγμα 632 τραγουδιών, διαπίστωσε ότι, μετά την ανάλυση των πρώτων 350, δεν προέκυπταν καινούργια θέματα στο περιεχόμενό τους. Για σιγουριά, κωδικοποίησε 50 επιπλέον τραγούδια χωρίς να βρει νέα θέματα και έτσι ολοκλήρωσε την κωδικοποίησή της σ' αυτό το σημείο.

Η Kurbin επισημαίνει ότι η ραπ μουσική θεωρείται τυπικά αντικοινωνική και αντίθετη στην οργανωμένη κοινωνία, ωστόσο η ανάλυση σε βάθος των στίχων κατέδειξε κάτι διαφορετικό.

Η μουσική ραπ δεν υπάρχει μέσα σε ένα πολιτισμικό κενό: αντίθετα, εκφράζει την πολιτισμική πρόσμιξη, ανάμειξη και εμπλοκή της κουλτούρας της μαύρης νεολοίας με τις αξίες, τις στάσεις και τα ενδιαφέροντα της λευκής πλειοψηφίας. Πολλοί από τους βίαιους, και πατριαρχικούς, υλιστικούς, σεξιστικούς κ.λπ.) τρόπους σέξιπης που αποθεώνονται από τη «gangsta rap» είναι μια αντανάκλαση των κυρίαρχων αξιών που έχει δημιουργήσει και συντηρεί η ευρύτερη κοινωνία. (2005: 454)

Η Kurbin ανιχνεύει τις επιπτώσεις αυτού του φαινομένου για την κατανόηση της ζωής του δρόμου καθώς και για την πιθανή επιτυχία των διάφορων στρατηγικών ελέγχου της εγκληματικότητας.

Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της ανάλυσης περιεχομένου

Το μεγαλύτερο ίσως πλεονέκτημα της ανάλυσης περιεχομένου είναι το γεγονός ότι είναι οικονομική: σε χρόνο και χρήμα. Ένας μόνο φοιτητής πτυχιούχου μπορεί να διεξαγάγει ανάλυση περιεχομένου, ενώ μάλλον δεν θα είναι εφικτό να πραγματοποιήσει, για παράδειγμα, μια δειγματοληπτική έρευνα. Δεν υπάρχει απαίτηση για πληθές ερευνητικό προσωπικό ούτε για ειδικό εξοπλισμό. Εφόσον έχετε πρόσβαση στο υλικό που θα κωδικοποιηθεί, μπορείτε να κάνετε ανάλυση περιεχομένου.

Η ανάλυση περιεχομένου επιτρέπει επίσης τη διόρθωση σφαλμάτων. Αν ανακαλύψετε ότι τα χέτε κάνει θάλασσα σε μια δειγματοληπτική έρευνα ή ένα πείραμα, ίσως αναγκαστείτε να επαναλάβετε ολόκληρο το ερευνητικό πρόγραμμα εκ νέου, με όλο το σχετικό κόστος σε χρόνο και χρήμα που περιλαμβάνει κάτι τέτοιο. Αν τα πάτε χάλια σε μια έρευνα πειδίου, ίσως είναι αδύνατο να την επαναλάβετε: το υπό μελέτη συμβάν μπορεί να μην υπάρχει πια. Στην ανάλυση περιεχομένου, είναι συνήθως ευ-

κολότερο να επαναλάβετε ένα μέρος της μελέτης απ' ό,τι σε μια άλλη ερευνητική μέθοδο. Μπορεί, επιπλέον, να απαιτείται να κωδικοποιήσετε εκ νέου μόνον ένα μέρος των δεδομένων σας, όχι το σύνολό τους.

Ένα τρίτο πλεονέκτημα της ανάλυσης περιεχομένου είναι ότι σας επιτρέπει να μελετήσετε διαδικασίες που έχουν χρονική διάρκεια. Μπορείτε να εστιάζετε στις αναπαραστάσεις των Αφροαμερικανών που περιέχουν τα αμερικανικά μυθιστορήματα από το 1850 έως το 1860, για παράδειγμα, ή μπορείτε να εξετάσετε τη μεταβολή των αναπαραστάσεων από το 1850 μέχρι σήμερα.

Τέλος, η ανάλυση περιεχομένου διαθέτει το πλεονέκτημα όλων των μη αντιδραστικών μέτρων, δηλαδή, σπάνια έχει οποιαδήποτε επίπτωση πάνω στο υπό μελέτη υποκείμενο. Εφόσον τα μυθιστορήματα έχουν ήδη γραφτεί, οι πίνακες έχουν ήδη ζωγραφιστεί και οι δημόσιες ομιλίες έχουν ήδη γίνει, η ανάλυση περιεχομένου δεν μπορεί να επηρεάσει κατά κανέναν τρόπο.

Η ανάλυση περιεχομένου διαθέτει, ωστόσο, και ορισμένα μειονεκτήματα. Αν μη τι άλλο, περιορίζεται στην εξέταση καταγεγραμμένων επικοινωνιών. Αυτές οι επικοινωνίες μπορεί να είναι προφορικές, γραπτές ή γραφικές, αλλά, για να αναλυθούν, πρέπει να έχουν καταγραφεί με κάποιο τρόπο.

Όπως είδαμε, η ανάλυση περιεχομένου έχει και πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα όσον αφορά στην εγκυρότητα και στην αξιοπιστία της. Είναι πιθανό να συναντήσετε προβλήματα εγκυρότητας, εκτός κι αν συμβαίνει να μελετάτε τις επικοινωνιακές διαδικασίες αυτές καθαυτές.

Από την άλλη πλευρά, το γεγονός ότι τα υλικά που μελετάμε με ανάλυση περιεχομένου είναι χειροποίητά, ενισχύει την πιθανότητα της αξιοπιστίας. Μπορείτε να κωδικοποιείτε ξανά και ξανά τα δεδομένα σας, αρχίζοντας από την αρχή. Μπορείτε επίσης να επαναλάβετε τη διαδικασία όσες φορές θέλετε. Στην έρευνα πεδίου, απεναντίας, δεν υπάρχει τρόπος να επιστρέψετε στα αρχικά συμβάντα που παρατηρήσατε, καταγράψατε και ταξινομήσατε.

Ας περάσουμε τώρα από την ανάλυση περιεχομένου σε μια σχετική ερευνητική μέθοδο: την ανάλυση υφιστάμενων δεδομένων. Μολονότι σ' αυτή την περίπτωση αναλύονται μάλλον αριθμοί παρά επικοινωνίες, νομίζω ότι δεν θα δυσκολευτείτε να διακρίνετε τις ομοιότητες που έχουν οι δύο τεχνικές.

Ανάλυση υφιστάμενων στατιστικών

Συχνά, μπορείτε ή πρέπει να διεξαγάγετε κοινωνικές έρευνες μέσω της χρήσης επίσημων ή ημι-επίσημων στατιστικών. Αυτό διαφέρει από τη δευτερογενή ανάλυση, στην οποία αποκτάτε ένα αντίγραφο των δεδομένων που έχει συλλέξει κάποιος άλλος και στη συνέχεια πραγματοποιείτε τη δική σας στατιστική ανάλυση. Σ' αυτή την ενότητα, θα εξετάσουμε τρόπους χρήσης της ανάλυσης δεδομένων που έχουν ήδη κάνει άλλοι.

Η μέθοδος αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική επειδή οι υφιστάμενες στατιστικές πρέ-

πει πάντοτε να λαμβάνονται υπόψη σαν συμπληρωματική έστω πηγή πληροφοριών. Αν σχεδιάζετε μια έρευνα πολιτικών στάσεων, για παράδειγμα, καλά θα κάνετε να εξετάσετε και να παρουσιάσετε τα ευρήματά σας μέσα σε ένα πλαίσιο εκλογικών μοτίβων, ποσοστών αποχής ή παρόμοιων στατιστικών που σχετίζονται με το ερευνητικό σας ενδιαφέρον. Ή, αν εκπονείτε μια έρευνα αξιολόγησης για ένα πειραματικό πρόγραμμα τόνωσης του φρονήματος σε μια γραμμή παραγωγής, τα στατιστικά στοιχεία που αφορούν στην απουσία από την εργασία, τις αναρρωτικές άδειες, κ.ο.κ., θα είναι μάλλον ενδιαφέροντα και αποκαλυπτικά μαζί με τα δεδομένα που θα παραγάγει η δική σας έρευνα. Οι υφιστάμενες στατιστικές, λοιπόν, μπορούν συχνά να προσφέρουν ένα ιστορικό ή εννοιολογικό πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορείτε να εντοπίσετε την πρωτότυπη έρευνά σας.

Οι υφιστάμενες στατιστικές μπορούν επίσης να προσφέρουν τα κύρια δεδομένα για μια έρευνα κοινωνικής επιστήμης. Ένα εξαιρετικό παράδειγμα είναι η κλασική μελέτη που αναφέρθηκε στην αρχή αυτού του κεφαλαίου, η *Αυτοκτονία* του Emile Durkheim ([1897] 1951). Ας ρίξουμε μια πιο προσεκτική ματιά στο έργο του Durkheim προτού εξετάσουμε μερικά από τα ειδικά προβλήματα που παρουσιάζει αυτή η μέθοδος.

Η μελέτη της αυτοκτονίας από τον Durkheim

Γιατί οι άνθρωποι αφαιρούν την ίδια τους τη ζωή; Αναμφίβολα, κάθε περίπτωση αυτοκτονίας διαθέτει μοναδική ιστορία και εξήγηση, ωστόσο όλες αυτές οι περιπτώσεις μπορούν αναμφισβήτητα να ομαδοποιηθούν σύμφωνα με ορισμένες κοινές αιτίες: οικονομική αποτυχία, ερωτική απογοήτευση, επίμωση και άλλα ειδη προσωπικών προβλημάτων. Ο γάλλος κοινωνιολόγος Emile Durkheim, ωστόσο, είχε ένα κάπως διαφορετικό ερώτημα κατά του: όταν αποφάσισε να ασχοληθεί με το ζήτημα της αυτοκτονίας. Θέλησε να ανακαλύψει τις περιβαλλοντικές συνθήκες που ενθάρρυναν ή αποθάρρυναν την αυτοκτονία, και κυρίως τις κοινωνικές συνθήκες.

Όσο περισσότερο ερευνούσε τα διαθέσιμα αρχεία ο Durkheim, τόσο περισσότερο βρήκε άρχισε να διακρίνει. Τον ενδιέφεραν όλα αυτά τα μοτίβα. Ένα από τα πρώτα πράγματα που τράβηξαν την προσοχή του ήταν η σχετική σταθερότητα των ποσοτών αυτοκτονίας. Εξετάζοντας διάφορες χώρες, διαπίστωσε ότι τα ποσοστά αυτοκτονιών έμεναν σχετικά σταθερά από χρονιά σε χρονιά. Διαπίστωσε επίσης ότι το καλοκαίρι σημειωνόταν ένας δυσανάλογος αριθμός αυτοκτονιών, γεγονός που τον οδήγησε να υποθέσει ότι η θερμοκρασία είχε ίσως κάποια σχέση με τις αυτοκτονίες. Αν ίσχυε κάτι τέτοιο, τα ποσοστά αυτοκτονιών θα έπρεπε να είναι υψηλότερα στις νοτιοευρωπαϊκές χώρες απ' ό,τι στις χώρες με πιο εύκρατο κλίμα. Για όλα αυτά, ο Durkheim διαπίστωσε ότι τα υψηλότερα ποσοστά σημειωνόνταν σε χώρες στο κεντρικό γεωγραφικό πλάτος, και έτσι η θερμοκρασία δεν μπορούσε να αποτελέσει απάντηση.

Διερεύνησε επίσης το ρόλο της ηλικίας (η πιο συνηθισμένη ηλικία για τις αυτοκτονίες ήταν τα 35 χρόνια), του φύλου (οι άνδρες ξεπερνούσαν τις γυναίκες με αναλογία